

κατέδειξε τὴν ὑπόθεσίν μου ἀληθῆ. Οὐ μόνον ἀρχικοὶ τάφοι ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους ἀνεκαλύφθησαν πέντε ἤδη, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ χώματι τῷ χρησιμοποιοιθέντι εἰς ταφὴν ἐπὶ καιρὸν τινα ὕστερον μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μνημείου, περὶ τοὺς εἰκοσιν ἀνεσκάφησαν τάφοι τῆς αὐτῆς ἢ τῆς ἀμέσως ὕστερον χρονικῆς περιόδου, καθιστῶντες ἐναργῶς δῆλον ὅτι τὸ ὕψωμα εἶναι τύμβος.

»Περὶ τοῦ μνημείου τούτου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τάφων θὰ γράψωμεν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς ἐν εἰδικῇ ἡμῶν πραγματείᾳ λεπτομερῶς τὰ δέοντα, δημοσιεύοντες ἅμα καὶ ἀκριβῆς σχέδιον τούτου μετὰ φωτοτυπικῶν εἰκόνων. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκούμεθα νὰ δηλώσωμεν ὅτι ὁ τύμβος οὗτος εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου νεκροταφείου μνημείων, ἀνεγερθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὅποτε πιθανῶς ἀπλῆ τις μόνον ὁδὸς ὑπῆρχεν ἐκεῖ, οὐδὲν δὲ τῶν λοιπῶν διασωθέντων ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου μνημείων. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ χώματος τοῦ τύμβου εἰς ταφὴν διήρκεσεν ἐπὶ ἓνα καὶ πλεόν αἰῶνα, καθὰ προκύπτει ἐκ τάφου γυναικὸς, ἀνασκαφέντος ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τοῦ τύμβου μέρους. Οἱ λοιποὶ τῶν τάφων ἀνήκουσιν εἰς μίαν χρονικὴν περίοδον, τὴν τῶν ἀρχῶν, ὡς εἴπομεν, τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος. Εὐρήματα ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ἐγένοντο πλείστα, ἀποτελούμενα ἐξ ἀγγείων κυρίως, μελανομόρφων, κοινῶν ὡς τὰ πολλὰ, πυξιδῶν, ἀλαβάστρων καὶ ψηγμάτων χρυσοῦ.

» Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τύμβου ἐπαναληφθήσεται προσηχῶς, δι' ἐλπίδος δ' ἔχομεν ὅτι ἡ ἔρευνα τοῦ ὅλου μνημείου θὰ προσκομίσῃ ἡμῖν λίαν εὐάρεστα ἐξαγόμενα». [Β. Στάνης].

Ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην δρ. 783.

Τετάρτη ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν Ἀττικῇ, παρὰ τὸ Ἄμαρουσίον, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐφόρου Β. Στάνη ἀνακαινοῦντος περὶ αὐτῆς δι' ἐκθέσεώς του τὰ ἐξῆς :

«Ὁ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας εἰς Πεντέλην ὁδοῦ κείμενος παρα τὸ Ἄμαρουσίον μέγας τύμβος (grosser Hügel. Karten v. Attika Β'). ὁ διάμετρον ἔχων μέτρων 46 καὶ ὕψος (τὸ σημερινόν, ὅπερ πάντως ἀρχικῶς ἦτο πολὺ μείζον) μέτρων 8, ἐγένετο τὸ δεῦτερον ἡδη

κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1896 ἡ ἀφορμὴ μικρᾶς δοκιμαστικῆς ἐρεύνης. Ἡ πρώτη τούτου δοκιμαστικὴ δι' ἀνασκαφῆς ἔρευνα, γενομένη δι' ἐμοῦ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1890, ἀναλώμασι τῆς Γεν. Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων, διακοπεῖσα προῶρως ἔνεκεν τοῦ χειμῶνος, εἰς οὐδὲν ἤγαγεν ἀποτέλεσμα, οὐ μόνον, ἀλλ' ἐπεσκότησέ πως τὰ περὶ τοῦ προορισμοῦ καὶ τῆς χρησιμότητος τῶν ἐν Ἀττικῇ τύμβων γνωστὰ ἡμῖν ἐξ ἄλλων ἐπιτυχῶν ἀνασκαφῶν περὶ τῶν μνημείων τούτων πορίσματα, καθόσον ἐν τῷ χώματι τοῦ τύμβου ἀπεκαλύφθησαν τότε εἰς διάφορα ὕψη μεγάλοι ἐκ τιτανολίθου ὀρθογώνιοι λίθοι, ὧν ἡ χρησιμότης ἔμεινεν ἐντελῶς ἀδιάγνωστος, μὴ εὐρεθέντων τούτων κατὰ χώραν. Καὶ εἰκασίαι μὲν ἐγένοντο πολλαί, παρατηρηθέντος παραπλησίου τινὸς φαινομένου καὶ ἐν τύμβῳ τινὶ τῆς Ἐρετρίας, ἀνασκαφέντι ἐν μέρει ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς, ἡ ἀλήθεια ὁμῶς ἔμεινεν εἰσέτι ἀνεξακρίβωτος. Εὐτυχῶς ἡ ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας γενομένη δευτέρα ἔρευνα αὕτη ἔλυσε τὸ σκοτεινὸν τοῦτο πρόβλημα καὶ οὕτω ὁ παμμέγιστος οὗτος τύμβος, ὁ ὑποληφθεὶς ὑπὸ τινῶν ὡς «σκοπιὰ» ἢ ὡς «ἀμυντικὸν ἔργον» ἀπεδείχθη ὅτι καὶ οὗτος, ὡς πάντα τὰ ἐν Ἀττικῇ ὅμοια μνημεῖα, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μεγαλοπρεπῆς τάφος οἰκογενείας τινός. Ἡ γενομένη κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον (ἀπὸ 14 Ὀκτωβρίου μέχρι 15 Νοεμβρίου) μεγάλη τάφος ἐκ δέκα μέτρων πλάτους, ἡ ταμουσα σχεδὸν τὸ μνημεῖον ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, καὶ διελθοῦσα διὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ, ἀπεκάλυψεν ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους, ἀκριβῶς δ' εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου, κατὰ χώραν κείμενον μέρος τοῦ δι' ὀρθογωνίων τιτανολίθων κατεσκευασμένου κτίσματος, οὗτινος τοὺς λίθους (μηκ. 1,20 πρὸς 0,60 πλ.) εὕρομεν κατὰ τε τὴν πρώτην δοκιμὴν καὶ τὴν δευτέραν ταύτην παρερριμμένους ἐν τῷ χώματι τοῦ τύμβου εἰς διάφορα ὕψη.

Ἐπὶ τὸ κτίσμα τοῦτο, ὀρθογωνίου σχήματος (μηκ. 2,60 × 2,20) καὶ ἐξ ἄλλεπαλλήλων ὀρθογωνίων λίθων κατεσκευασμένον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ βᾶθρον ἐξικνούμενον μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ τύμβου, ἐφ' οὗ ἐπιφανὲς ἰδρυτό ποτε μέγα νεκρικὸν μνημεῖον, ἐπιτυμβία στήλη τις ἢ καὶ ἄγαλμα, ὅπερ ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ ἐδραιωθῆ ἄλλως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοσοῦτον ὕψηλοῦ ἐκ χώματος μνημείου

ἢ διὰ κτιστοῦ βάθρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ στερεοῦ ἐδάφους ἀρχομένου. Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ βάθρου τούτου εἶναι ἀξία λόγου, οὐ μόνον διότι καθώρισεν ἡμῖν τὸν σκοπὸν τοῦ ὄλου μνημείου, ἀλλὰ καὶ διότι μανθάνομεν διὰ τούτου νέον τινὰ τρόπον τῆς διακοσμῆσεως τῶν μεγαλοπρεπῶν τούτων ἐπιτυμβίων μνημείων ἄτινα ἐθεωροῦμεν τέως κύκλω μόνον ὑπὸ σπηλῶν ἢ ἀγαλμάτων περικοσμούμενα.

»Τάφον τινὰ δὲν ἀπεκάλυψεν ἡ γενομένη μικρὰ σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ὄλου μνημείου ἔρευνα, οὐδόλως ὅμως διστάζομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπὸ τὸν ὑπολειφθέντα κεκαλυμμένον ἔτι διὰ χῶματος μέγαν χῶρον τοῦ τύμβου κρύπτονται καὶ πλείονες ἴσως τοῦ ἐνὸς τάφοι.

»Κατὰ τὴν γενομένην δευτέραν ταύτην τοῦ μνημείου ἀνασκαφὴν παρετηρήθη καὶ ἑτέρα τῆς κατασκευῆς τῶν τύμβων τούτων λεπτομέρεια χρήζουσα μνείας. Ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐπισῶρευσις τοῦ χῶματος πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἡμισφαιρικῆν τὴν ὄψιν ἐχόντων μνημείων τούτων δὲν ἐγένετο εἰκῆ καὶ ἀμεθόδως—ἀλλ' ὅτι τὸ χῶμα ἐπερρίπτετο κατὰ στρώματα, στερεοποιουμένης τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν διὰ πηλοῦ πάχους 0,30 περίπου τοῦ μέτρου. Ἡ παρατήρησις τῶν στρωμάτων τούτων ἐν τῷ παρὰ τὸ Ἄμαρουσίον τύμβῳ τούτῳ ἤγαγέ με εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κατὰ τὴν Ἄγ. Τριάδα μεγάλου τύμβου, περὶ οὗ ἐγένετο ἡδὴ λόγος ἀνωτέρω]. [B. Στάνης].

Ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην δρ. 966.

Πέμπτη ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν τῷ παρὰ τὸν Ὠρωπὸν Ἱεροῦ τοῦ Ἀμφιαράου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Β. Λεονάρδου, ὅστις ἀναφέρει περὶ αὐτῆς τὰ ἑξῆς:

«Τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ἐν Ὠρωπῷ Ἱεροῦ τοῦ Ἀμφιαράου, τὰς ἀπὸ τοῦ 1884 ἕως 1890 δαπάνη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐνεργηθείσας, ἔμελλον νὰ ἐπαναλάβω κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος· ἀλλ' ἔνεκα ὑπηρεσιῶν τοῦ Δημοσίου καὶ μάλιστα τῆς ἐν Μαρμαρῖανῃ τῆς Θεσσαλίας, δαπάνη τοῦ Ὑπουργείου, ἀποκαλύψεως δύο ἀρχαίων θολωτῶν τάφων, ἔπειτα δὲ καὶ ἔνεκα τῆς εἰς Λυκόσουραν μεταβάσεώς μου, ἥτις ἐγένετο δαπάνη τῆς Ἀρ-

χαιολογικῆς Ἑταιρείας χάριν τῆς δημοσιεύσεως εὐρημάτων τῆς ἐκεῖ ἀνασκαφῆς, μόλις ἀρχομένου Ὀκτωβρίου ἐγένετο ἔναρξις σκαφικῆς ἐρεῦνης ἐν Ἀμφιαρείῳ. Ἀλλὰ καὶ τότε μετὰ μίαν ἐβδομάδα αἱ ἐργασίαι διεκόπησαν, διότι μετέβην εἰς Πάτρας, χάριν ὑπηρεσίας, καὶ ἔπειτα εἰς Ὀλυμπίαν ἵνα παραδώσω τὴν ἐκεῖ ὑπηρεσίαν. Μετὰ ταῦτα ἐπελθόντος τοῦ χειμῶνος ἀνεβλήθη ἡ ἐν Ἀμφιαρείῳ ἔρευνα. Κατὰ τὸ βραχὺ ἐκεῖνο διάστημα ἠρξάμην ἀποκαλύπτων τὰ μεταξὺ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς Στοᾶς μέρη, ὅπου καὶ πλησίον ἐν κτήματι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Καλάμου ἐφαίνοντο ἴχνη ἀρχαίου κτιρίου. Εὐρήματα περιμένονται μᾶλλον, ἵνα μὴ ποιῶμαι λόγον περὶ μικρῶν τεμαχίων ἐπιγραφῶν. Ἐλπίζω ὅτι ἡ τῆς ἀνασκαφῆς συμπλήρωσις θὰ ἐπιτευχθῆ ὅταν ἐπιτρέψωσιν αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου, οὐ ἢ Ἐφορεία ἀνετέθη μοι διὰ Β. Διατάγματος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως». [Β. Λεονάρδος].

Ἐδαπανήθησαν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ κατὰ τοὺς ὑποβληθέντας μέχρι τέλους τοῦ ἔτους λογαριασμοὺς δρ. 127.

Καὶ ἐν Λυκοσοῦρα δὲ ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐφόρου Β. Λεονάρδου, διὰ δαπάνης δρ. 217, ἐργασίαι τινὲς πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μελετῶν αὐτοῦ πρὸς σύνταξιν τῆς περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἔτους 1895 ἐκθέσεώς του. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἐκθεσις αὕτη δὲν κατωρθώθη νὰ δημοσιευθῆ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1895 ἕνεκα τῆς μὴ ἐγκαίρου λιθογραφήσεως τῶν συνοδευόντων αὐτὴν πολλῶν ἀρχιτεκτονικῶν πινάκων· τούτου ἕνεκα θὰ δημοσιευθῆ αὕτη ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1896.

Αἱ δὲ ἐν Λυκοσοῦρα ἀνασκαφαὶ δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπαναληφθῶσι κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, διότι ὁ Ἀλέξανδρος Φιλαδέλφειος, ὑφηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας, εἰς ὃν εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου ἡ ἐποπτεία αὐτῶν, ἀσθενήσας δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῆ ἐκεῖσε.

Ἐκτη ἀνασκαφῆ ἐγένετο ἐν Ἐλευσῶνι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Α. Σκιαῶ, συνέχεια τῶν ἐνεργουμένων ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφῶν ἀπὸ τοῦ 1882-1894 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Δ. Φιλίου, μετὰ